

הפטר ויצא

מאמר

ההפסק והמפסיק

„שובה ישראל עד ה' אלקיך, כי כשלת בעוונך" (1).

אתה בן אדם שובה על שנכשלת והכשלת את אחרים, המלה „שובה" מתייחס לזה שהיה טוב, אף לבן עלי, שעלה והפסיק, והפניה אליו שישוב אל אותה הנקודה שבה היה לפני ההפסק, שישוב למקומו הראשון.

„רבי אלעזר הוה אזיל באורחא, אשכחיה לר' פנחס בן-יאיר דהוה אתי, געה חמריה דר' פנחס בן-יאיר, א"ר פנחס ודאי בקלא דחדותא דחמריה חמינא, חמית אנפין חדתון ישתכחון הכא (ר' פנחס אמר לחמרא ודאי ראית חמור אחד שבא לנגדך, ולכן אתה שמח וצועק; חמור של ר' אלעזר ראה).

„כיוון דנפק מבתר ענפוי דטורא חמיה ליה לרבי אלעזר דהוה אתי, אמר ודאי קלא דחדותא אשתלים (מיד שיצא מאחורי ראשי ההר ראה שר' אלעזר בא לנגדו ורוכב על החמור, אמר ר"פ ודאי משקל השמחה נשלם) וכו' נחת רבי אלעזר לגביה ר' פנחס בן-יאיר ונשק לר"פ ב"י וכו' עד דהוה אזלי מטי עידן דצלוחי (הגיע עת התפלה נחתו וצלו, עד דהווי מצלי קפטר חד חויא ברגלוי דחמירא דרבי פנחס, בתוך שהיו מתפללין היה בא נחש אחד והיה כורך עצמו סביב רגל החמור של ר' פנחס) קסטרא וגעה תרי זימני (הכה החמור ברגליו שתי פעמים זה אחר זה) אמר רבי פנחס, ודאי צערא הוא לבעירא דילי (שמע ר' פנחס ואמר

ודאי יש לחמור איזה צער) בטר דסיימי צלותא, קמו וחמו חד חויא קטר ארגלא, אמר ר' פנחס להנחש נחש, נחש, לך לדירתך בהחור שלך ולא תתקשר לסבב רגל החמור.

„אמר ר' פנחס, דהאי יומאי דקא אקדימנא והוינא מרחיש באורייתא ואעבר לי באתר דליכלוכא שריא, והשתא מצערי לה (ר' פנחס אמר שלכן נענש החמור מחמת שהעביר החמור אותו בזה היום על מקום לכלוך, ולא היה יכול ר' פנחס להרהר בדברי תורה).

„אמר רבי אלעזר, ומה כ"כ מדקדק קוב"ה בצדיקיא? א"ל ודאי קוב"ה מדקדק בהו בצדיקיא ונטיר לון ובעי לאוספא לון קדושא על קדושתיהו, והשתא האי חמרא על דלא נטר קדושתא דילי איצטעיר ודא חויא שליחותא הויא" וכו' ⁽²⁾.

הנה כי כן, כמה חמור הוא הדבר למי שגורם להפסיק את חבירו מלעסוק בדברי תורה, אף שלא בכוונה, ומכל-שכן כשהוא מפריע לחבירו מתוך קלות-ראש ובשל כוונה זדונית, שהרי חמורו של רבי פנחס נענש על שהפריע ועל שגרם לר' פנחס ולרבי אלעזר להפסיק מלהרהר בדברי-תורה אף לזמן מועט, ואולי רק לרגעים ספורים, שכן היה לו לחמור להרגיש שמקום זה איננו ראוי להרהר בו בדברי-תורה בהיותו מקום מלוכלך, ובכח הריח שלו צריך היה לחוש שמקום מלוכלך הוא, שכן ניתן לו חוש הריח, והוא הריח מרגעים קודם שר' אלעזר עם חמורו בא לנגדו, שהרי געה ושמח לפני שראו ^{התורה התורה} ר' אלעזר, ור' פנחס הכיר את חמורו שאם הוא גועה יש דברים בגו. וכן היה שמיד עלה ר"א מאחורי דטורא.

ולא פעם אחת קרה שהחמור הזה הרגיש והריח משהו ונתגלה אחר כך שהיתה סיבה לכך, כמו שהריח החמור שהתבואה של רבי אינה מעושרת, וכן היה ⁽³⁾, וכן פעם שהלך ר' פנחס עם ר' אבא בדרך עם החמור ופתאום

(2) זוה"ק פ' שמיני, דף לו, עמ' א.

(3) הולין ז.

התעכב החמור ולא רצה לילך, אמר ר' פנחס ודאי יש דבר בזה שהחמור הריח דבר שיוצא מי כנגדו, וכן היה שמיד עלה רשב"י עם החבריא מאחורי ההר (*).

ולכן נענש החמור על שהוליד את ר' פנחס למקום לכלוך וגרם להפסיק ולהפריע את ר' פנחס ור' אלעזר מתפלתם ומהרהור בדברי-תורה.

ואם זהו עונשו של חמור, הרי מכל-שכן כמה חמור עונשו של מי שגורם להפריע ולהפסיק אחרים מקדושת התורה או מפיל רוחו ומפריע לשאיפתו להתעלות בתורה, או שהוא מזלזל בפני חבריו את לימוד התורה או את לומדיה, שעל-ידי זה מתרפים חבריו בלימודם ומתרשלים בכבוד והירות התורה, או שהוא מעליב שומרי תורה ומצוותיה ועל-ידי זה מתרחקים כמה בני-אדם מלימוד התורה.

ב

המפריע ועונשו

למה סיבב הקב"ה שהמלך אחשורוש יצווה שתבוא לפניו ושתי ערומה, והלא דבר הוא! הרי זה נגד השכל הישר והדעת שבאדם, ומכל-שכן מלך, יעשה שטות כזאת.

ומסופר על ושתי: „שלחה ואמרה לו, אם ימצא בי שאני גאה הלא יהרגו אותך ויקחו אותי, ואם לא ימצאו בי שאני גאה הריני מתגנה עליך, אם כן מה ראה לשטות זה?

„אלא מפני שלא הניחה המרשעת לאחשורוש ליתן רשות לבנות המקדש, לכן נענשה" (4).

(4) ילקוט אסתר תתרמ"ט.

וכן למה נענש אבנר ונהרג? ע"י שלא המתין לשאול להתפייס מן דוד, שנא' ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך, דוד הראה את כנף בגד שאול שהוא כרת ממנו והוכיח לשאול שהוא לא אויב לו שהרי היה בידו להרגו ולא עשה זאת, בא אבנר ואמר לשאול, שאין זה מצדקת דוד, ולא הוא דוד כרת הכנף, אלא שנסתבך הבגד במוקשים וקוצים ונקרע מאליו ודוד מצא את הכנף⁵) הוא אבנר הפריע את השלום בין דוד לשאול, ולכן בא אבנר על עונשו, ואעפ"י שהיה צדיק.

ומכל-שכן מי שמפריע ומפסיק ממשנתו את עצמו, אפילו רק לכמה שעות, מכל-שכן אם ההפסק נמשך כמה ימים, וחמור יותר אם ההפסק הוא לכמה שנים.

ורבי עקיבא היה אומר, „מפני מה תלמידי חכמים מתים כשהן קטנים, לא מפני שהן נואפין, ולא מפני שהן גוזלים, אלא מפני שהן פוסקין מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה, ועוד שאין מתחילים במקום שפוסקין“⁶).

מלבד שההפסק הוא הפסד גדול, הרי גרוע וחמור יותר הוא שאין מתחילים ממקום שפוסקין, שאפילו אם מזדרז האדם לחזור ולשוב לתקן את ההפסק, אבל גדיר הוא הדבר שישוב אל אותה הנקודה שבה היה לפני ההפסק ומשם למקומו הראשון.

התפירות התורה
התפירות המצות

רק במקום אחד מצינו שההפסק לא גרם הפסד גדול והתאחה הקרע עד ששב כתיקונו הראשון. מצינו בזה"ק⁷) „פעם הרהר ר' יוסי במילי דעלמא, א"ל רשב"י, יוסי, יוסי אבדת דיוקנך, התחזק ר' יוסי בתורה, א"ל רשב"י רבי יוסי, רבי יוסי שב דיוקנך“.

אין כל ספק כי המילי-דעלמא של ר' יוסי ראויים ללימוד ועיון ולא היו כל כך פשוטים כפי מושגינו אנו במילי-דעלמא, אלא שלפי

(5) ע"י במד"ר חקת יט, ב.

(6) אבדר"נ כו.

(7) פ' פקודי.

מדריגתו הרי גם ההפסק לרגע או לשניה גרם כבר לשינוי צורתו ושאינו ממנו זיוו והדרו, וכאשר נתחזק בתורתו, ורבי יוסי ידע איך להתחזק ולהתאמץ לחזור לנקודתו הראשונה, הרי שוב חזר לו דיוקנו כבראשונה, אבל זה היה מקרה נדיר, כי בדרך כלל הפסק של רגעים כבר גורם לחשכה, לכיבוי אור, הפסק רגע הוא אבידת זיוו שמים הנסוך על פני האדם העליון, ואילו תיקון ההפסק צריכה יצירה חדשה ובריאה אחרת. והרבה רחמים צריכים והרבה סיעתא דשמיא דרושה כדי שהזיוו וההוד יחזרו אפילו לאחר התיקון, ולהתחיל במקום שפוסקין זכו רק יחידי-סגולה.

ג

למרות חכמתו והוראתו

חז"ל מספרים על רב הונא ב"ר חייא שהיו חכמים צריכים לשאול ממנו שאלות בעניני הלכות, נכנסו אצלו רבה ורב יוסף וארבע מאות זוגות רבנים [שהיה חכם גדול (רבינו גרשם)] והיו חכמים צריכים לו לישאל הימנו הלכות.

שמע רב הונא שהם באים, קשר ותיקן להם ארבע מאות כסאות. לסוף שמעו שנעשה רב הונא גבאי (ממונה למלך לגבות מס מישראל — רש"י) שלחו ליה זיל לחשיבותיה, זיל לקדמותיה (לחשיבות שבחר לו להיות מוכס) ואנחנו לא גלך אצלו.

שלח להם רב הונא, הדרי בי (חוזר אני מלהיות גבאי עוד) רבה אזל לגבי, תנינא אם חזר ופירש הריהו ככל אדם, רב יוסף לא הלך, כי אמר שנינו אם פירש אין מקבלין ממנו⁸).

אדם גדול כל כך, שהרבים צריכין לו, המון רבנים וחכמים צובאים על מפתן-ביתו, ובראשם רבה ורב יוסף, מבקשים לשמוע הימנו הלכות ולברר אצלו ספיקות, מעונינים לקבל את הוראותיו ופסקיו, אבל כיוון שנעשה גבאי ממונה על גביית מס מישראל עלול הוא כבר להיכשל במדת הרחמנות, ולכן פרשו חכמים ממנו, אעפ"י שהם צריכים לו, לחכמתו ולהוראתו, למרות זאת בדלו הימנו חכמים אלו ולא הועילו חכמתו וגדולתו.

וגדולה מזו, שאף לאחר שהתפטר משררתו, חזר בו מתפקידו, והוא שולח להם את דברו והבטחתו כי הוא מקבל על עצמו לפרוש מן הגבאות ומהשררה הזו, ופיו של ר' הונא קדוש הוא, נאמן בדבריו, ומלבד שחזר הרי שיש בחזרתו הכנעה וענווה וביטול עצמי, מכל מקום כבר לא הועיל הדבר כלום ולא היה בכך כדי לספק את ר' יוסף ליישב את דעתו, הוא לא קיבל את דברי רב הונא ופרישתו, מפני שהפסק קל כבר מהווה פגימה, ולגבי מעלת ודרגת רב הונא התביעה היא חזקה ביותר.

וראה מש"כ בזו"ח (בראשית): „הנפילים אלו אדם ואשתו חוה, ישהם היו שנפלו בארץ בלא אב ואם, ולמה נקראו נפילים? שנפלו ממעלתם שהיה להם, כלומר נפילים הם מכמו שהיו בעבר, נפילים הם על שנטרדו מגן-עדן ולא חזרו להם“.

ד

תוספות התורה
תוספות השו"ת
אף הפסק של שעה קלה

„עשרה נסים נעשו לאבותינו במקדש וכו', שלא אירע קרי לכה"ג ביום הכפורים" (9).

ובתוס' יו"ט מקשה: „מה הריבותא, מה הגס? הלא היתה שמירה

יתירה וגדולה? פרישות זו ימים, וזקני העם היו דורשים לפניו באיוב, בעזרא, ובדברי הימים, וי"א אף בדניאל, ומעסיקין אותו ומונעין ממנו מאכלים המביאים לידי חימום? והתשובה היא, כי השטן מקטרג בו ומתאמץ להכשילו ברגעים האחרונים.

אך עדיין תמוה הדבר, שכן כלום אין השטן יודע שמתקנין לו כהן גדול אחר במקומו, ואם כן מה ירוויח השטן במאמציו להכשיל את הכהן הגדול?

אך נראה הוא, כי השטן עלול להרויח את ה"הפסק" ולו יהא זה הפסק רק לשעות אחדות או לכמה רגעים בין התפטרות והסתלקות כהן גדול זה לבין מינויו והכתרתו של כה"ג אחר, סגנו, וזהו כל המאמץ של השטן וכל שמחתו שכדאי לו כל הטירחה ובלבד שיצליח לבלבל ולהטריד את עם ישראל אפילו לרגע אחד, כי רגע אחד עלול להתפתח לזמן רב, לחשבון של שעות רבות ואף לימים ולשנים.

ואמרו¹⁰ „הביא מלח איז צריך לברך“, וברש"י: „אין זה הפסק, שאף זו לצורך ברכה שתהא הפרדה באכילת בטעם“.

ובתוס': „רבי מנחם היה מדקדק להביא מלח על השלחן, כדאיתא במדרש, כשהיו יושבים וממתינים זה את זה שיטלו ידיהם, והן בלא מצוות, השטן מקטרג עליהם, וברית מלח מגין עליהם“.

אפילו ההפסק הנובע מתוך דאגה של כבוד שמים מביא לידי הפסד כמו שמצינו ביעקב אע"ה, שהמלאך שהתאבק עמו לא יכול לו מפני רוב דבקותו תמיד בא-ל ית' במחשבה ובדיבור, והוא נגע בכף יריכו, כשהודיעו חטא העתיד במדריכי עמו, בדאגתו בזה פסק הדיבור ותקע כף יריכו בהאבקו¹¹).



(10) ברכות מ.

(11) ספורנו וישלח.